

KIRKKONUMMI TENGO NYÅKER

Kivikautisen asuinpaikan kaivaus

Helena ja Torsten Edgren 1982

Esit. k. nro 41/14.4.1982

M
D

KIRKKONUMMI TENGO NYÅKER

Kivikautisen asuinpaikan kaivaus

Helena ja Torsten Edgren 1982

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	s. 1
Kaivauspaikan esittely	s. 2
Kaivauspaikan sijainti ja topografia	s. 3
Kaivaustekniikka	s. 4
Maalajit - kulttuurimaa	s. 5
Löydöt ja löytötiheys	s. 8
Yhteenveto	s. 10
Luettelo negatiiveista	s. 11
Luettelo diapositiiveista	s. 12
Luettelo kartoista	s. 13
Kaivausvalokuvat	s. 14
Kaivauskartat	s. 19

JOHDANTO

Kirkkonummen Tengon Nyåkerin kivikautisen asuinpaikan löysi keräilijä G.Karlsson, joka v. 1913-14 toimitti Kansallismuseoon erilaisia paikalta keräämiään esineitä. Ensimmäiset kaivaukset alueella suoritti Arne Äyräpää (Europaeus), joka syyskuussa 1926 tutki 60 m² kokonaisuudessaan n. 400 m² suuruiseksi arvioimastaan asuinpaikasta.

Kesällä 1982, heinäkuun 7. ja 21. päivän välisenä aikana, alueella tutkittiin 78 m². Kaivausten johtajina toimivat Helena ja Torsten Edgren, joiden lisäksi paikalla työskenteli 5 kaivajaa. Tengon asuinpaikan tutkiminen kuului osana Suomen Akatemian rahoittamaan, läntisen Uudenmaan nuorakeraamista kulttuuria selvittävään tutkimusprojektiin.

Helsingissä 15.3.1983

Helena Edgren

Helena Edgren

KIRKKONUMMI TENGO NYÅKER

Kivikautisen asuinpaikan kaivaus 1982

Kylä: Lappböle

Tila: Tengo RNo 5³⁷

Maanomistaja: Jarl Kvickman

Peruskartta: 2032 09

x: 6678 80

y: 525 10

z: n. 34 m

Alueelta v. 1982 kaivauksissa saadut löydöt:

KM 21501:

Aikaisemmat löydöt 8709:1-52, Aarne Äyräpään (Europaeus)

kaivauksista v. 1926

Diar. 25.8.1982

Kirjallisuutta: Edgren, Torsten, 1970. Studier över den snörkeramiska kulturens keramik i Finland. SMYA 72. Helsingfors.

KAIVAUSPAIKAN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Kaivauspaikan sijaintia ja topografiaa kuvaa Äyräpää v. 1926 kaivauskertomuksessaan seuraavasti: "Asuinpaikka sijaitsee Tengon talon Nyåkerin ylä- eli pohjoislaidalla, eteläänpäin viettävällä rinteellä, runsaasti 1 km:n linnuntietä Lappbölen kylästä itään, kylästä Petäjärvelle poikkeavan ajotien eteläpuolella. Se on sen laajahkon kangas- ja nummimaan etelälaidassa, joka Lappbölen järven pohjoispuolella rajoittaa järveä reunustavaa saviperäistä peltomaata (kuva 1). Nummen etelälaidassa mm. heti asuinpaikan yläpuolella on litorinamaksim, n. 35-35.2:n metrin meren pinnan aikuinen aina 2 m korkea rantatörmä sangen selvästi näkyvissä (kuvat 2-4). Asuinpaikka on ympäröivästä savipohjasta hieman kohoava hiekkamaapenkka, joka särkkämäisenä ulkonee savimaan juuri mainitusta muinaisesta rantatörmästä (kuva 3, kartta 1)".

Äyräpään mukaan vuoden 1926 kaivausalueen alarajan absoluuttinen korkeus oli 34.12 ja yläreunan 34.93 m, mikä pitää suurin piirtein paikkansa v. 1982 kaivausalueenkin suhteen (Äyräpää, kaivauskertomus 1926, s. 2.).

Äyräpään kaivausten aikaan v. 1926 oli suuri osa aikaisemmin luonnontilaisesta hiekkasärkästä juuri raivattu pelloksi. V. 1982 taas viljelyksestä oli luovuttu ja aluetta peitti n. 10 vuotta vanha istutettu koivikko, eikä Äyräpään yleiskartassa näkyvää pellonrajaa enää tarkalleen pystynyt erottamaan. Myös Äyräpään kaivauskartoissa ja valokuvissa näkyvä osittain Litorinamaksim aikaiseen rantatörmään kaivettu lato oli purettu ja korvattu uudella, isommalla rakennuksella, eikä Äyräpään kaivausaluetta sitten enää pystytty täsmällisesti paikallistamaan (kuvat 1,2).

KAIVAUSTEKNIikka

Vuoden 1982 tutkimukset aloitettiin paaluttamalla peruslinja Äyräpään kaivausalueen eteläpuolella olleen ja edelleenkin selvästi maastosta erottuvan maakiven ja uuden ladon välille (k. 3). Peruslinjasta yritettiin saada mahdollisimman saman suuntainen kuin Äyräpään koordinaatisto v. 1926, tässä kuitenkin täysin onnistumatta. Peruslinjan sijaintiin vaikutti myös se, että ladon ja kiven välillä oli n. 8 m levyinen istuttamaton aukio, johon tutkimukset ensisijaisesti päätettiin keskittää, jotta vältyttäisiin tarpeettomilta puun kaatamisilta.

Kaivausalueella käytettiin hieman pohjois-etelä-suunnasta poikkeavaa, lähinnä luoteeseen ja kaakkon kasvavaa koordinaatistoa, jonka pääpaalu peruslinjan etelä-kaakkois-päässä oli numeroitu 100/100. Peruslinjan itäpuolelle avattiin alkajaisiksi kolme 2 x 2 m ruutua (ruudut 104/100-100/100), joiden toivottiin osittain leikkaavan Äyräpään kaivausaluetta. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan aluetta jouduttiin laajentamaan itään-päin avaamalla ruudut 102/104-102/100. Länteenpäin aluetta laajennettiin avaamalla ruudut 98/104-98/100 ja pohjoiseenpäin avaamalla ruudut 96/106-102/106 2 x 2 m suuruisina sekä ruutu 94/106 2 x 1 m suuruisena.

Suuren maakiven ympäristöä tutkittiin avaamalla sen pohjoispuolelle 4 m² ruutu 102/98 ja itäpuolelle kiven syrjää pitkin kulkeva koeoja 104/98-104/94. Asuinpaikan rajojen selvittämiseksi ja Äyräpään kaivausalueen paikallistamiseksi avattiin koeoja kaivausalueen pohjoispäästä itään-päin 1 m levyisena ja 12 m pitkänä (ruudut 102/108-112/108) sekä koeruudut 89/106 alueen länsipuolelle ja 99/90 alueen eteläpuolelle.

Pintaturve poistettiin koko alueelta lapioilla, mutta koska ensimmäiset löydöt tulivat esiin aivan turpeen alapinnasta mullan joukosta, jatkettiin kaivamista lastoilla. Alueelta piirrettiin yleiskartta mittakaavassa 1:400, pintavaaituskartta, vaaituskartta mullan poistamisen jälkeen ja pohjavaaituskartta mittakaavassa 1:100 ja tarvittaessa yksityiskohtaisempia karttoja mittakaavassa 1:20.

Alueen kiintopisteenä käytettiin e.m. suurta maakiveä. Mittauksissa käytetty kiintopisteen korkeus oli 165, eikä sille mitattu absoluuttista korkeutta, koska Äyräpää oli v. 1926 tarkkaan vaainnut alueen.

MAALAJIT - KULTTUURIMAA

Multakerroksen vahvuus oli suurimmillaan kaivausalueen eteläosassa, suuren kiven ympärillä sekä itäosassa, lähinnä Äyräpään kaivausaluetta. Näissä osissa aluetta multaa oli n. 30 cm vahvuinen kerros, eikä viljelystoiminta ollut aiheuttanut häiriöitä eri maalajikerroksissa. Kaivausalueen pohjois- ja länsiosissa taas multakerroksen paksuutta oli hyvin vaikea mitata, sillä kerroksen ohuudesta johtuen multa ja sen alla oleva hiekka olivat aurautuneet sekaisin. Varsinainen löytökerros ohuen multakerroksen alla näytti lähinnä tiikeriraitaiselta ja sama raidallisuus näkyi hyvin myös kaivausalueen pohjoisessa profiilissa. Maalajien sekoittuneisuudesta johtuen ei tällä alueella voinut erottaa minkäänlaista kulttuurimaata (kuva 4).

Alueen eteläosassakin varsinainen kulttuurikerros oli erittäin ohut, n. 10 cm, eikä varsinaista tummaksi värjäytyntä likamaata ollut kuin ruutujen 100/102, 102/102, 102/104 likamaakuoppien ja ruutujen 98/104 ja 102/106 mahdollisten liesien lähellä. Ruudussa 102/108 oli lisäksi kaksi

tummaa, pyöreätä läikkää, läpimitaltaan n. 10 ja 7 cm, jotka ulottuivat n. 20 cm muuta löytökerrosta syvemmälle. Läikät erottuivat selvästi muuten puhtaasta hiekasta, ja niistä löytyi keramiikanpaloja pohjaa myöten (kuva 5).

Molemmat alueelta tavatut, mahdollisesti liesiksi tulkittavat likamaaläikät olivat luonteeltaan epämääräisiä. Ruudun 98/106 läikkä oli muodoltaan täysin pyöreä, läpimitaltaan n. 40-50 cm ja koostui tumman, nokisen maan lisäksi nyrkinkokoisista kivistä, jotka tulivat esiin multakerroksen alaosasta (kartta, s. 23). Kiviä oli liedessä kuitenkin vähän, ja koko rakennelman syvyys oli vain n. 20 cm. Tumman nokimaan joukosta ja ympäriltä löytyi erityisen paljon saviastian paloja, muutamissa paikoissa maa oli, kuten Äyräpää sanoo "kyllästetty" saviastianpaloilla.

Ruudun 102/106 liesi oli huomattavasti epämääräisempi. Se muodostui n. 60 cm pitkistä ja 20-30 cm leveästä tummasta nokiläikästä, joka sisälsi jonkin verran hiiltä ja 4 isohkoa kiveä. Lieden läheisyydessä oli muitakin kiviä, jotka eivät muodostaneet minkäänlaista rakennelmaa. Likamaaläikkä oli hyvin ohut, eikä sen ympärillä ollut samanlaista löytökeskittymää kuin ruudussa 98/104 (kartta, s. 23).

Ensimmäinen kaivausalueen kolmesta likamaakuopasta tuli esiin ruudun 100/102 alueella (kuva 6). Kuopan pituus oli n. 260 cm ja leveys n. 120 cm. Kuopan länsireuna oli hyvin suora ja erottui selvästi tummanruskeana vaaleasta hiekasta. Itäreuna oli muodoltaan epämääräisempi, erottuen noensekaisena alueena muusta likamaasta. Kuopan eteläpäästä erkani itäänpäin n. 50 cm levyinen likamaaraita, jonka reunoilla oli hiiltä (kartta, s.23). Raita ulottui ruudun 102/102 halki kaivausalueen itärajalta asti ja vastasi sijainniltaan täysin koskemattomassa pintaturpeessa näkynyttä vakoa, joten kysymyksessä saattaa olla vanha ojanpohja.

Likamaakuopasta oli toisessa tasossa näkyvissä vain kaksi pienehköä keskittymää, jotka nekin katosivat kolmanteen tasoon mennessä (K. 7, kartta, s. 23). Likamaakuopasta otettiin kaksi maanäytettä jatkotutkimuksia varten (paikat merkitty kartalle).

Ruudun 104/102 likamaakuoppa tuli myöskin näkyviin heti multakerroksen alta, ruudun 102/102 likamaakuoppa sen sijaan vasta e.m. vanhan ojanpohjan alta. Molemmat olivat kooltaan pienempiä ja muodoltaan pyöreämpiä kuin ruudun 100/102 likamaakuoppa ja ulottuivat huomattavasti syvemmälle, ruudun 102/104 kuoppa 5. tasoon asti.

2. tasossa kuopat muodostivat suuren yhtenäisen likamaa-alueen. Kolmannesta tasosta lähtien molemmat erottuivat selvinä, erillisinä läikkinä.

Ruudun 102/104 kuoppa oli muodoltaan soikeanpyöreä ja sen länsipuolella oli selvän vaaleampaa hiekkaa olevan raidan erottama ohuempi nokimaa-alue (Kartta, s. 24). Kuopan länsipuolella, nokiläikän pohjoispuolella oli suuri maakivi, jollaisia Äyräpääkin mainitsee omalta kaivausalueeltaan (k. 8).

Ruudun 102/102 kuoppa oli muodoltaan epämääräisempi, kulmikkaampi, runsaan hiiliesiintymän reunustama ja sen keskelläkin oli soikea hiili- ja nokiläikkä.

Ruudun 102/102 kuoppa kaivettiin 100/102 kuopan tavoin tasoissa, ruudun 104/102 kuoppa sen sijaan jaettiin pituussuunnassa kahtia pystyprofiilin piirtämistä varten (k. 9). Molemmat kuopat pienenivät tasaisesti alaspäin ja sisälsivät löytöjä aivan pohjaa myöten.

Varsinaisen kaivausalueen ulkopuolelle tehdyissä koekuopissa oli multakerros hyvin ohut, 10 cm tai vähemmän, ja sen alta paljastuva hiekka täysin neutraalia. Kaivausalueen itäpuolelle tehdyssä koejassa samoin, kahta ensimmäistä ruutua lukuunottamatta, eikä minkäänlaista kulttuurikerrosta ollut havaittavissa.

LÖYDÖT JA LÖYTÖTIHEYS

Tutkitulta alueelta saadut löydöt ovat:

saviastian reunapaloja	154 kpl
saviastian pohjapaloja	30
koristettuja saviastian paloja	128
koristamattomia "	<u>3680</u>
	yht. 3992 kpl

saviesineitä	2 kpl
palanutta savea	7
kivilajiesineitä	4
kivilaji-iskoksia	6
kvartsikaapimia	1
kvartsi-iskoksia	142
puuesineitä	1
palanutta luuta	13
hiilinäytteitä, palanutta puuta	9
rautakuonaa	2

Koko varsinaisella kaivausalueella ilmaantuivat ensimmäiset löydöt lähes heti pintaturpeen alta. Eniten niitä saatiin kaivausalueen itäosasta ja

ja varsinkin ruudun 104/102 likamaakuopasta, mutta myös varsinaisen kaivausalueen itäosasta löytyi runsaasti keramiikkaa. Löydöt vähenivät selvästi kaivausalueen länsipuolelle avatuissa ruuduissa 106/94-96 ja puuttivat täysin koekuopasta, joka tehtiin kohtaan 106/89. Myös multakerros oli näissä ruuduissa ohuempi ja hiekka väriltään täysin neutraalia. Kaivausalueen eteläpuolella löydöt loppuivat suuren kiven pohjoispuolen ruutuihin 98/102-104, näiden eteläpuolelta ei koejasta löytynyt mitään. Kaivausalueen itäpuolen koejasta tuli löytöjä jonkin verran vielä ruudusta 108/104, mutta tästä itäänpäin oli alue täysin löydötöntä. Kaivausalueen pohjoisimmista ruuduista löytöjä saatiin runsaasti, joten asuinpaikka jatkuu vielä nyt tutkitusta alueesta pohjoiseenpäin. Kaivausalueen eteläpuolelta ei sen sijaan liene enää mitään löydettävissä ja länsipuolelta-kin vähemmän. Tutkimusalueen itäpuolelle jää ilmeisesti vielä n. 2-4 m levyinen kaista tutkimatonta aluetta Äyräpään kaivausalueen ja vuonna 1982 tutkitun alueen väliin.

Suurimman löytöryhmän Tengon Nyåkerin asuinpaikalla muodostavat saviastianpalat, joista osa on kynnettäessä jauhautunut pieniksi paloiksi. Kaikki palaset ovat selvästi peräisin nuorakeraamisista astioista (k. 10). Joissakin paloissa on ilmeisesti erotettavissa kasvipainanteita.

Poltettua savea alueelta löytyi vähän ja vain yksi pala muistutti läpileikkaukseltaan kolmikulmaisena selvästi esim. Siuntion Dalamalmista löydettyä savitiivistettä.

Paikalta löydettyt saviesineet ovat katkelma savi lusikan pesästä ja ilmeisesti pienoiskasarakirveen kantakatkelmaksi tulkittava esine. Vastaavanlainen lusikan kappale kuuluu myös Äyräpään löytöaineistoon, savisia vasarakirveen katkelmia sen sijaan ei paikalta ole löydetty aikaisemmin.

V. 1982 löydetyt kivesineet ovat pieni taltta, hiekkakivihioimen katkelma, työkirveen teelmän katkelma sekä kuutilokivi, jollainen löydettiin myös v. 1981 Siuntion Dalamalmin nuorakeraamiselta asuinpaikalta. Paikalta löydetyt puuesineen luonteesta ei voi olla täysin varma. Kyseisen esineen saattaisi kuitenkin tulkita puisen ongenkoukun osaksi.

YHTEENVETO

Kirkkonummen Tengon Nyåkerin kivikautisella asuinpaikalla v. 1982 tutkitun alueen laajuus oli 78 m². Vuonna 1926 Äyräpäää tutki 60 m², joten kaikkiaan on alueella nyt tutkittu 138 m². Äyräpään arvion mukaan olisi koko asuinpaikan laajuus n. 400 m², mikä vuoden 1982 kaivausten perusteella kuitenkin vaikuttaa liian suurelta alalta.

Koko v. 1982 tutkitulla asuinpaikka-alueella tulivat ensimmäiset löydöt esiin pintamullan seasta. Syvimmillään löytökerros oli likamaakuopan 104/102 kohdalla, jossa löydöt ulottuivat n. 70 cm maanpinnan alapuolelle. Koeojia ja -ruutuja lukuunottamatta löytöjä tavattiin koko kaivausalueella, eniten kuitenkin kolmen likamaakuopan ja kahden mahdollisen lieden ympärillä. Kaivausalueen länsipuolella löydöt harvenivat selvästi, joten varsinaista tutkittavaa aluetta on enää n. 2-4- m leveä kaistale Äyräpään ja v. 1982 kaivausalueen välissä, sekä v. 1982 kaivausalueen pohjoispuolella. V. 1982 tutkimuksissa voitiin myös todeta, löytöjen loppuvan asuinpaikan eteläpuolella olevan suuren maakiven tienoilla, joten asuinpaikan rajojen voi katsoa tulleen suurin piirtein selvitettyiksi.

Valtaosan vuoden 1982 löytöaineistosta muodostivat saviastian palat. Jonkun verran asuinpaikalta löytyi myös muuta esineistöä, joista harvinaisimpina voi mainita savilusikan katkelman ja savisen pienoiskasarakirveen osan. Löydöt on täysin yksiselitteisesti tulkittavissa nuorakeraamiselle väestölle kuuluneiksi ja aluetta voi siten pitää puhtaasti nuorakeraamisena asuinpaikkana.

LUETTELO NEGATIIVEISTA

57611	Yleiskuva kaivausalueesta
57612	"
57613	Ruudun 100/102 likamaaläikkä
57614	"
57615	Auranjäljet ruudussa 98/104
57616	Auranjäljet ruudun 98/104 profiilissa
57617	Ruudun 100/102 2. taso
57618	Ruudun 98/104 "liesi"
57619	"
57620	"
57621	Ruudun 102/108 tummat läikät
57622	Ruukunpala in situ
57623	Ruudun 102/102 4. taso
57624	Ruudun 102/104 1. taso
57625	"
57626	Ruudun 102/104 likamaakuoppa
57627	"
57628	Ruudun 102/102 itäprofiili
57629	Ruudun 102/104 likamaakuopan profiili
57630	Ruudun 102/104 likamaakuopan profiili
57631	Ruudun 102/104 profiili ylhäältä päin
57632	Ruudun 102/104 4. taso
57633	Kaivausaluetta täytetään
57634	Kaivausalue avattu

LUETTELO DIAPOSITIIVEISTA

7021-27	Ruudun 100/102 likamaaläikkä
7028	Aurausjäljet ruudussa 96/106 pintamaan poistamisen jälkeen
7029	Ruudun 100/102 likamaaläiskä sekä etualalla vanha ojanpohja
7030	"
7031	Yleiskuva kaivausalueesta ladon luukusta isoon kiveen päin, lännestä
7032	Ruudun 102/102 likamaakuoppa, 4. taso
7033	Ruudun 102/102 pohjoisprofiili
7034	Ruudun 102/108 "paalunjäljet"
7035	Ruudun 102/104 likamaakuoppa ja maakivi
7036	Ed. likamaakuoppa puoleksi kaivettuna
7037	"
7038	Ruudun 98/100 länsiprofiilin punaiseksi värjäytynyttä maata

LUETTELO KARTOISTA

Yleiskartta	MK 1:400	s. 19	A1
Pintavaaituskartta	MK 1:100	s. 20	A2
Vaaituskartta pintamullan poistamisen jälkeen	MK 1:100	s. 21	A3
Pohjavaaituskartta	MK 1:100	s. 22	A3
Ruudut 100-106/99-102 Taso 1	MK 1:20	s. 23	A2
Ruudut 102-104/100-102 Taso 2	MK 1:20	s. 24	A3
Ruudut 102-104/102 Taso 3	MK 1:20	s. 25	A3
Ruudut 102-104/102 Taso 4	MK 1:20	s. 26	A3
Ruutu 104/102 Taso 5	MK 1:20	s. 27	A4
Ruutu 104/102 profiili Taso 5	MK 1:20	s. 28	A4

KIRKKONUMMI TENGO NYÄKER 1982

neg. 57611

Kuva 1 Yleiskuva kaivausalueesta

neg. 57612

Kuva 2 Yleiskuva kaivausalueesta

neg. 57634

Kuva 3 Kaivausalue avattu, kuva lännestä

neg. 57615

Kuva 4 Auranjäljet ruudussa 98/104

neg. 57621

Kuva 5 Ruudun 102/108 tummat läikätkä

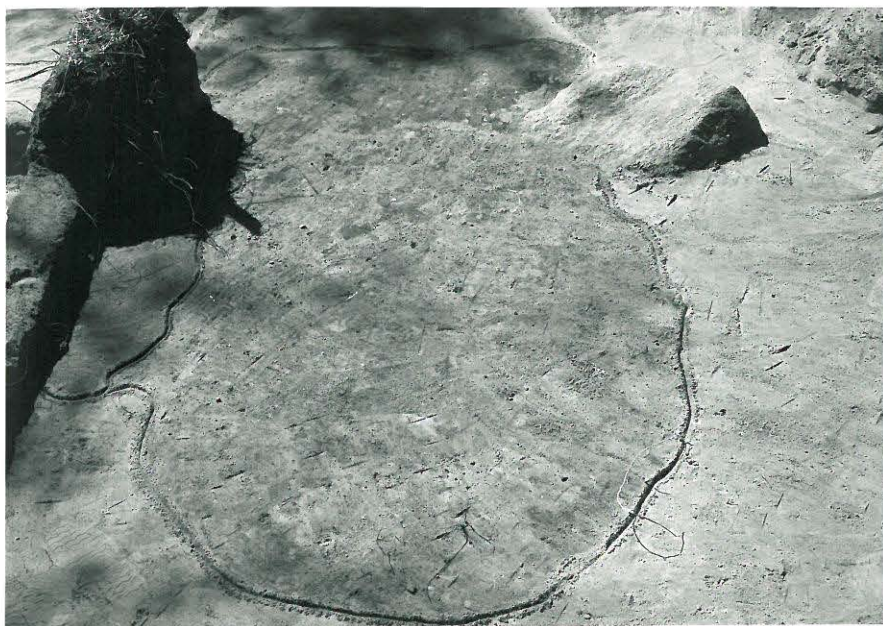
neg. 57614

Kuva 6 Ruudun 100/102 likamaaläikkä

neg. 57617

Kuva 7 Ruudun 100/102 2. taso

neg. 57627

Kuva 8 Ruudun 102/104 likamaakuoppa

neg. 57629

Kuva 9 Ruudun 102/104 likamaakuopan
profiili

neg. 57622

Kuva 10 Ruukunpala in situ

KIRKKONUMMI TENGO NYÄKER
Helena ja Torsten Edgren 1982
Ruutu 104/102
Taso 5
Mk 1:20
Kp 165

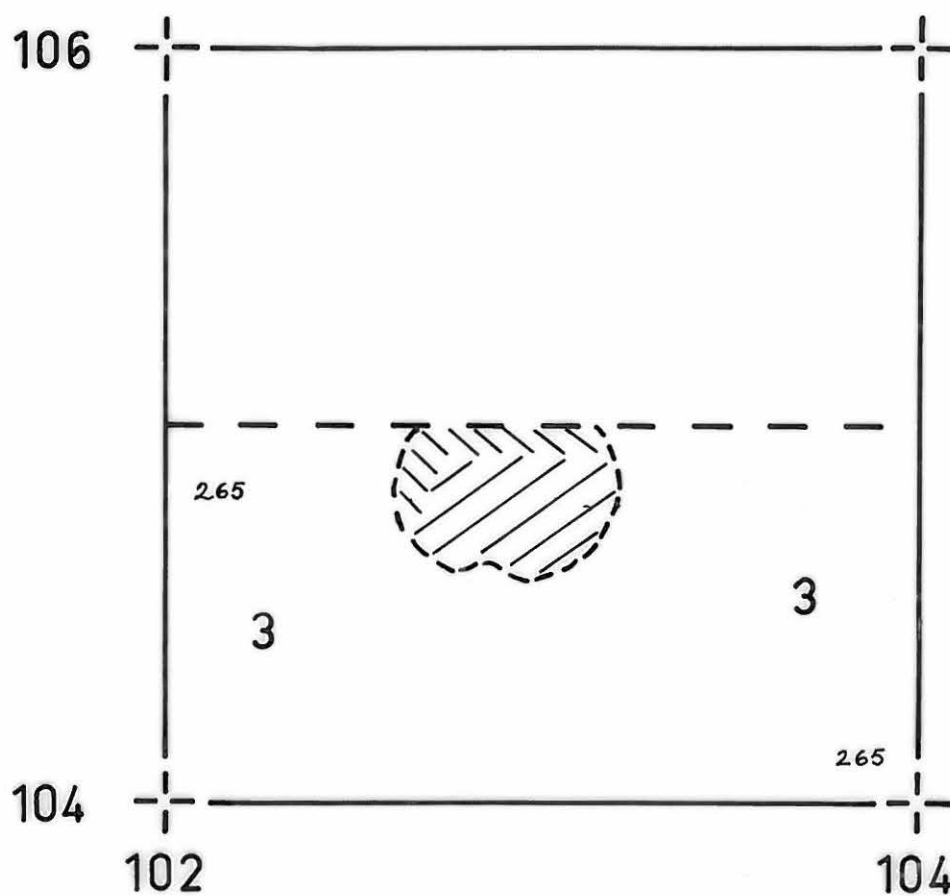
noensekainen
hiekka

savensekainen
keltainen hiekka

tumma
likamaa

KIRKKONUMMI TENGO NYÅKER
 Helena ja Torsten Edgren 1982
 Ruutu 104 / 102, profiili
 Taso 5
 Mk 1:20
 Kp 165

noensekainen
 hiekka

hiili

savensekainen
 keltainen hiekka

tumma
 likamaa

kivi

multa

